

УДК 378.147:8

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psych-2023-4.07>

Олена ДАВИДЕНКО

старший викладач кафедри сучасних мов,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

alesha020272@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4929-6768

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Анотація. *Мета статті* – виокремити та описати основні науково-педагогічні аспекти вивчення іноземної мови в умовах дистанційної форми навчання, що є вкрай актуальним у наш час, особливо в сучасних соціально-політичних та соціально-економічних умовах. **Методологія** ґрунтується на емпіричній групі методів (бесіди, спостереження за загальними та окремими педагогічними явищами в сучасному світі на прикладі власної практики, вивчення документації), на порівняльних засадах (порівнювання використання різних інформаційних технологій у процесі впровадження та застосування дистанційної форми навчання), на аналізі та синтезі (аналіз педагогічної діяльності та відкритих джерел інформації та синтез інформації на виокремлення переваг і недоліків онлайн-навчання, аналіз різноманітних платформ та ресурсів, які можна використовувати в процесі онлайн-навчання), на індукції та дедукції (узагальнення емпіричних даних і знань, формування висновків від загального до конкретного), а також на методі абстрагування (виокремлення конкретного із загального). **Наукова новизна** полягає в тому, що поряд з аналізом джерел інформації та виокремленням основної інформації, що стосується предмета дослідження, узагальнення інформації, викладено також власний досвід використання тих чи тих інструментів і ресурсів, які можуть бути корисними в процесі впровадження та застосування дистанційної форми навчання. **Висновки.** На основі аналізу інформації та власного досвіду визначено основні аспекти, переваги та недоліки онлайн-навчання, серед яких основними серед переваг є більша гнучка система освіти та розширення можливостей, а серед недоліків – залежність від пристроїв та інтернет-з'єднання, які не завжди можуть відповідати всім вимогам для забезпечення якісної освіти. Є дві основні форми дистанційного навчання: традиційно-дистанційне та електронно-дистанційне, кожне з яких має свої особливості. Використання дистанційної форми навчання навіть за звичайних умов соціально-економічно-політичного стану суспільства може значно підвищити якість навчання та розширити можливості як для викладачів, так і для здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: науково-педагогічні аспекти, інформаційні технології, дистанційна форма навчання, іноземна мова, вищий навчальний заклад.

Olena DAVYDENKO

Assistant Professor at the Department of Modern Languages,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

alesha020272@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4929-6768

SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN A HIGHER SCHOOL BY DISTANCE EDUCATION

Abstract. *The purpose* of the article is to highlight and describe the main scientific and pedagogical aspects of learning a foreign language in the conditions of distance learning, which is extremely relevant in our time, especially in modern socio-political and socio-economic conditions. **The methodology** is based on an empirical group of methods (conversations, observation of general and individual pedagogical phenomena in the modern world using the example of one's own practice, study of documentation), on comparative principles (comparison of the use of various information technologies in the process of implementation and application of distance education), on analysis and synthesis (analysis of pedagogical activity and open sources of information and synthesis of information to highlight advantages and disadvantages of online learning, analysis of various platforms and resources that can be used in the process of online learning), induction and deduction (summarization of empirical data and knowledge, formation of conclusions from the general to the specific), as well as by the method of abstraction (separating the specific from the general). **The scientific novelty** lies in the fact that, along with the analysis of information sources and the selection of the main information related to the subject of research, the generalization of information, one's own experience in using certain tools and resources that can be useful in the process of implementing and applying distance education is also presented. **Conclusions.** Based on the analysis of information and personal experience, the main aspects, advantages and disadvantages of online

education were determined, among which the main advantages are a more flexible education system and empowerment, and among the disadvantages — dependence on devices and Internet connections, which are not always can meet all the requirements to ensure quality education. There are two main forms of distance learning: traditional distance learning and electronic distance learning, each of which has its own characteristics. The use of distance education, even under normal conditions of the socio-economic and political state of society, can significantly improve the quality of education and expand opportunities for both teachers and students of higher education.

Key words: scientific and pedagogical aspects, information technologies, distance education, foreign language, higher educational institution.

Постановка проблеми. Сучасні євроінтеграційні процеси актуалізують значення іноземних мов у мультикультурному суспільстві, а їх ефективне викладання є одним із пріоритетних завдань європейської мовної політики, реалізація якої значно ускладнюється в умовах кризового стану, у якому наразі перебуває Україна. У цих умовах класична організація навчання змінюється на нові ключові підходи для забезпечення надання якісної освіти. Дистанційне навчання є яскравим тому прикладом.

Та не лише процес євроінтеграції є причиною того, що дистанційне навчання в Україні починає з кожним роком набувати все більшої актуальності та реалізаційної необхідності. Так, сьогодні Україні перебуває в стані воєнного стану, що внеможливує відвідування багатьма здобувачами вищої освіти закладів вищої освіти. До того ж ця проблема набула обертів не лише у два минулі роки, а й за кілька років до цього – під час ковідних обмежень. Тому варто усвідомлювати, що за цей час фахівці освітньої сфери пройшли великий шлях та набули власного досвіду, який усе ще потребує вдосконалень та доопрацювань.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Однією з незаперечних умов, що істотно впливає на якість іншомовної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, щодо формування їхньої іншомовної компетентності, є наявність віртуально-освітнього середовища та врахування дидактичних можливостей інноваційних методів і цифрових технологій навчання. Проте, як і раніше, використання цифрових технологій у процесі викладання іноземних мов супроводжується певними труднощами, які посилюються в період кризових ситуацій, що зумовлюють зміну підходів та методів до навчання.

Хоча в педагогічній діяльності закладів вищої освіти змішана форма навчання практикувалася й раніше, екстремальний перехід на дистанційну форму став викликом для всіх учасників освітнього процесу, оскільки вимагав зміни підходів щодо здійснення міжособис-

тисної комунікації, налаштування освітнього контенту, вибору відповідних меті навчання та особливостям освітнього компонента «Іноземна мова» цифрових сервісів, інструментів комунікації та навчальних онлайн-платформ [3, с. 76].

Мета статті – виокремити основні аспекти, особливості, переваги, недоліки дистанційної форми навчання у вищій школі, а також виділити та описати основні інструменти, засоби та ресурси, які можна застосовувати в професійно-навчальному процесі під час вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Підкреслимо, що всі зміни в освітній сфері в умовах дистанційного навчання відбувалися на тлі погіршення фізичного та психологічного стану учасників освітнього процесу.

Як ніколи раніше, важливими стали вміння ефективно використовувати глобальну мережу Інтернет для пошуку інформації з різноманітних електронних джерел з її подальшим критичним осмисленням та впровадженням, самостійно розробляти електронні підручники, наочні дидактичні матеріали, проектувати навчально-виховні заходи з огляду на специфіку їх реалізації в онлайн-режимі. Набуває значення й готовність педагогів до самоосвіти, що є передумовою підвищення результативності власної професійної діяльності. Зокрема, слід звернути увагу на здатність динамічно поглиблювати власні знання в галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій у методиці навчання та організації виховного процесу, розвивати вміння асимілювати інноваційний досвід своїх колег, застосувати накопичені знання як засіб професійного саморозвитку.

Мотивувало здобувачів вищої освіти до наукового пошуку й завдання з розробки методичних прийомів налагодження позитивної взаємодії в онлайн-режимі з усіма учасниками освітнього процесу, що має відбуватися на засадах розкриття та розвитку творчих ресурсів кожного студента.

Всесвітні технології є швидкозмінливими. Освітня система не завжди може адаптуватися до них. Це дуже складний багатоаспектний процес, який потребує значних зусиль в усіх учасників навчального процесу, чи-то викладач, чи-то студент. Дистанційне навчання – методологія навчання, вільна від обмежень, пов'язаних із часом та місцем. Важливим є індивідуальний темп навчання [1, с. 7].

Викладання іноземної мови в режимі онлайн – удвічі важчий процес навчання. Це пояснюється більшою складністю засвоєння іноземної мови порівняно з рідною. Для кращого засвоєння знань з іноземної мови важливим є взаєморозуміння між викладачем та студентами, доступність і зрозумілість навчального матеріалу, мотивація студентів у навчанні тощо. Мотивація є найважливішим елементом навчання іноземної мови. Студент повинен розуміти, для чого він вивчає іноземну мову та як він зможе використовувати здобуті знання в майбутньому. Отже, кінцева мета навчання має відповідати очікуванням студента про його майбутню професію, стимулювати внутрішню потребу студента у вивченні іноземної мови як стимулу стати культурною, освіченою, успішною людиною.

Вивчення іноземної мови в межах дистанційного навчання – нова реальність як для викладачів, так і для студентів. Наше життя сьогодні характеризується мобільністю. Мобільність у вивченні іноземних мов теж дуже важлива. У сучасних умовах комунікації процес викладання іноземних мов не може не змінитися. Дистанційні форми навчання універсальні за своєю суттю, вони дають змогу використовувати будь-які прийоми і методи навчання. Можна з упевненістю сказати, що система освіти надалі характеризуватиметься стрімким розвитком і впровадженням технологій дистанційної освіти. Перед викладачами іноземної мови виникають труднощі, пов'язані з відбором змісту навчання іноземної мови, методичною підготовкою самих викладачів для роботи дистанційно, а також з моделюванням навчального процесу в онлайн-режимі.

Організація викладання іноземних мов при дистанційному навчанні потребує злагодженості роботи викладача та студентів, а також наявності електронного освітнього середовища, організованого викладацьким складом.

Середовище може бути розміщеним на таких платформах, як Google Classroom, особиста сторінка викладача на сайті кафедри, сайт кафедри, особиста сторінка викладача в соціальній мережі (Facebook-сторінка, Telegram-канал), сторінка викладача в застосунках на зразок Multiapps чи Quizlet, а також в особистому електронному листуванні викладача зі студентами в межах освітнього середовища закладу вищої освіти. Використання дистанційних технологій дає змогу викладачам розподілити обсяг матеріалу для кожного заняття згідно з розкладом занять та відповідно до кількості годин, відведених на певну тему, чим забезпечити виконання навантаження в повному обсязі. Гнучкість дистанційного навчання та його багатофункціональність дають змогу розробити до кожної теми словник для вивчення фахової лексики, текст на відповідну тему, граматичний матеріал, лексичні й граматичні вправи та завдання до теми для закріплення нового матеріалу, а також тестові завдання для проведення контролю рівня знань.

Серед моделей для дистанційного вивчення іноземної мови доцільно використовувати два різновиди навчання:

- традиційно-дистанційне;
- електронно-дистанційне.

Характерними особливостями традиційно-дистанційного навчання є асинхронність у часі, постачання навчального матеріалу через пошту та інші засоби передавання інформації.

Електронно-дистанційне навчання відбувається асинхронно й синхронно, зв'язок між викладачем і здобувачами освіти й обмін навчальним матеріалом відбувається за допомогою інформаційно-комунікативних технологій [4, с. 250–255].

Такі моделі мають свої переваги та недоліки. Визначено основні переваги дистанційного навчання іноземних мов у немовному ЗВО: економія часу, відсутність проблеми аудиторного фонду, застосування електронних навчальних матеріалів та е-контролю знань, більша гнучкість та мобільність учасників процесу, можливість для виявлення креативності, моніторинговість, руйнування стереотипів щодо навчання в аудиторії. Дистанційна освіта розширює й оновлює участь викладача в процесі навчання, робить його наставником-консультантом, який повинен координувати

пізнавальний процес, постійно вдосконалювати свій рівень, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

До недоліків можна зарахувати абсолютну залежність організації навчального процесу від гаджетів, відсутність достатньої швидкості потоку Інтернету та неповне покриття бездротовим Інтернетом територій, негативний вплив на психологічний стан відсутності особистого контакту в процесі навчання, недостатній рівень знань суб'єктів навчального процесу в галузі електронних засобів, низький рівень навчально-методичних матеріалів, якими забезпечуються заняття, можливість контролю над рівнем самостійності під час виконання завдань, зниження ступеня мотивації здобувачів освіти, непоодинокі випадки недостатнього рівня самодисципліни та самоорганізованості.

Так, можна зробити висновок, що обов'язковою умовою ефективності й результативності навчання іноземної мови є перетворення орієнтації учня / студента із зовнішньої мотивації (оцінка, престиж, бажання батьків) на внутрішню (інтерес до пізнання, пошуку, отримання задоволення від інформації, ідей, власної ерудиції, рівня володіння іноземною мовою тощо).

Варто також звернути увагу на форми та методи викладання іноземної мови в умовах дистанційного навчання. Ефективним методом вивчення іноземної є тематичні презентації. Їх можна використовувати як для початкового рівня знань у здобувачів освіти, так і для високого. Використання такого виду навчальної діяльності допомагає інтенсифікувати засвоєння навчального матеріалу. Презентація дає змогу впливати одразу на декілька видів пам'яті: зорову, слухову, емоційну, а подеколи й моторну. При організації онлайн-заняття з використанням презентації навчальний матеріал представляється наочно та доступно. У процесі виступу здобувач освіти має можливість використовувати ключові слова, схеми, таблиці, картинки. Розробка презентацій сприяє підвищенню інформаційної культури, мотивації та самооцінки студентів.

Використання тематичних презентацій вважається повністю виправданим у процесі навчання як загальної, так і ділової та професійно орієнтованої іноземної мови.

Ще одним способом організації онлайн-заняття з іноземної є тренінг. Термін «тренінг» означає форму інтерактивного навчання, метою якої є розвиток навичок міжособистісного спілкування. Викладач іноземної мови, який використовує на своїх уроках тренінги, повинен володіти психологічно-педагогічними знаннями та вміння правильно їх використовувати в процесі заняття [6, с. 63–67].

Також важливим є знання методики отримання інформації, вміння збирати її та правильно презентувати учасникам тренінгу, координувати роботу студентів.

Висновки. Безперечно, є широкі перспективи для розвитку дистанційного вивчення іноземної мови. Якість навчання збільшуватиметься за рахунок використання нових інтернет-технологій та програм для роботи і з текстом, і з мультимедіа.

Викладачі іноземних мов постійно шукають найбільш результативні й ефективні способи навчання, проводять дослідження для покращення якості дистанційного навчального процесу. Обов'язкове дистанційне навчання в умовах кризового стану, у якому на разі перебуває Україна, ставить перед педагогами та країною безліч проблемних запитань, які потребують нагального вирішення та стимулюють до вдосконалення дистанційного навчання.

У процесі вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти варто пам'ятати про переваги та недоліки дистанційної форми навчання. Це може бути вирішальним у процесі формування методики навчання. Основними моделями дистанційного навчання є традиційно-дистанційне та електронно-дистанційне. Кожне з них має свої особливості й кожен педагог має самостійно визначатися з тим, яка форма є найбільш прийнятною.

Впровадження онлайн-навчання дає змогу застосовувати та використовувати різноманітні інструменти, засоби й ресурси, що збільшують можливості та зони впливу викладачів і студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байдацька С. С. Методичні концепції вивчення польської мови в умовах дистанційної освіти. Дистанційне навчання в глобалізованому світі : тези доп. всеук. наук.-прак. конф (м. Київ, 17 лют. 2021 р.). Київ, С. 7–10.

2. Безрукова А. Р. Методика розробки, проведення та забезпечення навчальних занять при очно-дистанційному навчання під час вивчення англійської мови на немовних спеціальностях. *Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей* : матеріали І всеукр. наук.-практ. конф., м. Житомир, 26 листоп. 2014 р. Житомир, 2014. С. 3–6.

3. Вдовичин Т. Я., Когут У. П., Сікора О. В. Цифрові інструменти Google для організації освітнього процесу педагогічного університету в кризових ситуаціях. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Том 92, № 6. С. 75–98. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v92i6.5093>.

4. Каниук О. С. Науково-педагогічні аспекти викладання англійської мови у вищій школі в умовах дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2022. № 47. С. 63–67.

5. Коваленко А. Дистанційне навчання іноземної мови за умов пандемії: специфіка форм та методів роботи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 3. С. 250–255.

6. Сорокіна Г. М., Краснова Н. В. Викладання іноземної мови в умовах дистанційного та онлайн-навчання. *Scientific collection «INTERCONF»* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Манчестер, Великобританія, 19 берез. 2021 р. Манчестер, 2021. № 51. С. 229–234.

REFERENCES:

1. Baidatska, S.S. (2021). Metodichni kontseptsiyi vyvchennia polskoi movy v umovakh dystantsiinoi osvity [Methodical concepts of learning the Polish language in the conditions of distance education]. *Dystantsiine navchannia v hlobalizovanomu sviti: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 7–10) – Kyiv : Kyiv [in Ukrainian].

2. Bezrukova, A.R. (2014). Metodyka rozrobky, provedennia ta zabezpechennia navchalnykh zaniat pry ochno-dystantsiinomu navchannia pid chas vyvchennia anhliiskoi movy na nemovnykh spetsialnostiakh [Methodology for developing, conducting and providing educational classes for face-to-face and distance learning during the study of English in non-linguistic specialties]. *Osoblyvosti vykladannia inozemnykh mov dlia studentiv nemovnykh spetsialnostei: materialy pershoi vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 3–6) – Zhytomyr: Zhytomyr [in Ukrainian].

3. Vdovychyn, T.Ia., Kohut U.P., & Sikora, O.V. (2022) Tsyfrovi instrumenty Google dlia orhanizatsii osvitnoho protsesu pedahohichnoho universytetu v kryzovykh sytuatsiiakh [Google's digital tools for organizing the educational process of a pedagogical university in crisis situations]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 6 (92), 75–98 [in Ukrainian].

4. Kaniuk, O.S. (2022) Naukovo-pedahohichni aspekty vykladannia anhliiskoi movy u vyshchii shkoli v umovakh dystantsiinoho navchannia [Scientific and pedagogical aspects of teaching English in higher education in the conditions of distance learning]. *Innovatsiina pedahohika: Prychornomorskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii*, 47, 63–67 [in Ukrainian].

5. Kovalenko, A. (2021). Dystantsiine navchannia inozemnoi movy za umov pandemii: spetsyfika form ta metodiv roboty [Distance learning of a foreign language under the conditions of a pandemic: specifics of forms and methods of work]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 3, 250–255 [in Ukrainian].

6. Sorokina, H.M., & Krasnova, N.V. (2021). Vykladannia inozemnoi movy v umovakh dystantsiinoho ta onlain-navchannia [Teaching a foreign language in the conditions of distance and online learning]. *Scientific collection «INTERCONF»: zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 229–234) – Manchester: Manchester [in Ukrainian].